

УДК 378.013.42.036

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Людмила Дерев'яна

*Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка
вул. М. Кривоноса, 2, 46004 Тернопіль, Україна*

Проаналізовано проблеми розвитку креативності особистості та професійне становлення фахівців соціальної сфери, питання розвитку креативності в процесі професійної підготовки особистості у вищому навчальному закладі.

Ключові слова: творчість, наукова творчість, інтелект, креативність, творча особистість, здібності.

У сучасних умовах творча особистість стає досить ваговою для суспільства на всіх етапах його розвитку. Зміни у суспільстві, що відбуваються досить швидко, потребують від людини якостей, котрі б давали змогу творчо і продуктивно підходити до будь-яких змін. Для того, щоб вижити у ситуації постійних змін, щоб адекватно на них реагувати, особистість повинна активізувати свій творчий потенціал. Виникає суперечність між репродуктивним характером традиційної системи освіти і нагальною потребою суспільства у креативній системі розвитку особистості.

Різні автори визначають здатність до творчості по-різному, але загальним поняттям є те, що здатність до творчості ґрунтується на створенні чогось нового, оригінального. Критерієм творчості є не якість результату, а характеристики та процеси, котрі активізують творчу продуктивність. Саме це називають креативністю (Е. Фром) [5, с. 2].

На думку М. Сказкіна, незважаючи на дану від природи здатність до творчої діяльності, тільки цілеспрямоване навчання дає можливість забезпечити високий рівень розвитку закладених творчих здібностей. Формування цих здібностей варто починати на ранніх етапах розвитку особистості.

Психологічні аспекти проблеми формування креативності головню вже вивчені, педагогічні ж основи досліджені не досить детально, особливо період початкового розвитку становлення особистості. Сучасна педагогічна практика намагається вирішити цю суперечність різними шляхами: реалізацією особистісно орієнтованої системи в навчанні та вихованні дитини; проривами до перспективних навчальних цінностей та ін. Простежується тенденція до пошуку засобів розвитку мислительних здібностей, пов'язаних з творчою діяльністю дитини [5, с. 3].

Творчу діяльність вивчали такі вчені: Д. Богоявленська, Е. Боно, Л. Виготський, В. Давидов, В. Кузін, П. Пономарьов, Д. Ельконін та ін. Крім того, у працях М. Зіновіної, І. Медакової, Н. Пейсахова, А. Єсаулова та інших зосереджена увага на тому, що успіх системного творчого мислення в процесі професійної підготовки значною мірою визначається рівнем сформованості основних компонентів творчого мислення на більш ранніх етапах формування особистості. До таких компонентів належать здатність до аналізу, синтезу, порівняння та визначення причинно-наслідкових зв'язків, критичність мислення та здатність знаходити суперечності, прогнозування можливого розвитку, здатність багатоекранно бачити будь-яку систему або об'єкт в аспекті минулого (теперішнього, майбутнього), будувати алгоритм дій, генерувати нові ідеї і вирішувати їх в образно-графічній формі.

Оскільки, як зауважили, формування креативності варто починати на ранніх етапах розвитку особистості, то наявна нагальна потреба у підготовці майбутніх соціальних педагогів та працівників до активізації креативного потенціалу з раннього віку.

Одночасно науковці Б. Ананьєв, І. Зимня, М. Бобнева стверджують, що студентський вік є найважливішим періодом у житті людини. У цей період молода людина засвоює головні принципи професійного кредо. У процесі навчання та практики відбувається формування професійних умінь та навичок, необхідних в організації навчально-виховного процесу і, зокрема, активізації креативного потенціалу особистості [3, с. 16].

В основу сучасних концепцій освіти покладена ідея розвитку особистості дитини, її творчих здібностей. Причини інтересу дослідників до проблеми креативності досить різноманітні, вони передусім визначаються інтелектуалізацією сучасного суспільства та значущістю проблеми творчого розвитку особистості. Значне прискорення науково-технічного прогресу, що суттєво змінює тип соціального стимулювання наукових досліджень, визначає новий етап розвитку проблеми творчості.

Однак, незважаючи на певні досягнення новітньої педагогічної науки, у зазначеній галузі досі не усунуто суперечність між об'єктивною потребою суспільства в активній, творчій особистості та освітньо-виховною практикою, що готує у різних видах професійного навчання здебільшого фахівців-виконавців, не виправдано ігноруючи творчий потенціал кожного індивідууму. Внаслідок цього особливо актуально та гостро постає проблема забезпечення процесу повноцінного естетичного розвитку особистості необхідними і достатніми (тобто оптимальними) педагогічними умовами, серед яких доцільно виділити такі: удосконалення вітчизняної системи освіти і виховання, якісні зміни у розумінні людини та її духовних, етичних, інтелектуальних потреб (або, спираючись на думку Е. Фромма, усвідомлення кожної окремої особи як "феномена космічного значення", з притаманним

йому духовно-творчим потенціалом), більш активне використання у навчально-виховному процесі педагогічного впливу мистецтва та креативних освітніх технологій.

Відомо, що поняття “креативність” походить від латинського “creatura” (“творення”) та його англійської “кальки” – “creative”, що з плином часу трансформувалася у поняття “творчість” або “творчий”. Незважаючи на те, що проблеми розвитку креативності, творчого потенціалу особистості досліджував значний загаль вчених з різних наукових галузей (Г. Айзенк, А. Алейніков, М. Бердяєв, Д. Богоявленська, Г. Буш, Л. Виготський, В. Ленієр, А. Маслоу, Б. Мейлах, В. Моляко, А. Полякова, Я. Пономарьов, В. Рибалко, В. Семиченко, С. Сисоева, Т. де Шарден, Р. Штейнер, Е. Фромм, Г. Шевченко, Б. Юсов та інші), досі ведуться дискусії стосовно усвідомлення тотожності чи відмінності у визначенні слів “креативний” і “творчий”, а також їх використання у науково-понятійному апараті.

На наш погляд, креативність слід розглядати як основу (“креативне ядро”, що зумовлює творчу активність людини) для самоактуалізації та творчої самореалізації особистості у різних видах життєдіяльності. Отже, креативність є характерною ознакою творчої особистості, спроможної реалізовувати свій творчий потенціал за власною ініціативою і вибором відповідних засобів. Її можна розглядати і як передумову для будь-якої творчої діяльності, змотивованої прагненням індивідуума до самовираження та самоствердження.

У нинішній, постсоціалістичний період розвитку Українській державі в особі кожного її громадянина “потрібен творець, духовно багатий, вільний, володіючий методологіями діяльності” (В. Ільченко). Потреба сучасного суспільства – в людях, які мають риси, що притаманні цілісній, творчій особистості (ентузіазм, ініціативність, самостійність мислення та дій, сприйнятливність до нового, розвинену волю, цілеспрямованість, наполегливість, допитливість, енергійність, упевненість у своїх силах, емоційну активність, чесність, моральність, принциповість, прагнення до творчої самореалізації, фантазію, уяву, образне й асоціативне мислення, його гнучкість та дивергентність, відповідні творчі нахили і здібності).

Вже аксіоматичним є твердження про те, що творчі можливості, закладені у кожній людині природою, на певному етапі мають бути педагогічно скоригованими, оскільки саме учитель, вихователь, наставник може значною мірою професійно закласти підґрунття естетичного розвитку особистості та визначити сталий напрямок цього процесу.

Термін “креативність” у педагогіці та психології набув поширення у 60-ті роки ХХ століття. За сучасних умов його активно використовують у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів (В. Дружинін, Л.Єрмолаєва-

Томіна, М. Козленко, О. Лук, А. Маслоу, О. Матюшкін, В. Петухов, Е. Торенс, К. Тошина, М. Лещенко, В. Франкл, Е. Фром та ін.) [2, с. 215].

Проте це поняття не можна визнати чітко та однозначно визначеним, не запропоновано єдиного підходу або концепції креативності. Тільки в зарубіжній психології є близько сотні визначень цього поняття, що відображають уявлення дослідників, представлених в межах численних концепцій креативності.

Отже, наше завдання полягає у виробленні якомога адекватної технології формування креативної компетенції майбутніх учителів та активізації їхнього творчого потенціалу до здійснення навчально-виховного процесу відповідно до вимог сучасного соціуму, тобто формуванні гармонійно розвиненої особистості. До поняття формування гармонійно розвиненої особистості ми відносимо і здатність майбутніх учителів до формування креативності молодого покоління.

Оскільки креативність є ключовим поняттям нашого науково-педагогічного дослідження, то виникає потреба у визначенні цієї дефініції.

Креативність (лат. *creatio* – створення) – творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей, що належать до структури обдарованості як незалежний чинник. На думку П. Торренса, креативність охоплює підвищену чутливість до визначення цих проблем, до дефіциту або суперечностей знань, дій з визначення цих проблем, до пошуку їх вирішень на підставі висунення гіпотез, до перевірки і зміни гіпотез, до формулювання результату вирішення [6]. Для визначення креативності використовують різноманітні тести дивергентного мислення, особистісні опитувальники, аналіз результативності діяльності. З метою поліпшення розвитку творчого мислення можна використовувати навчальні ситуації, котрі характеризуються незавершеністю або відкритістю для інтеграції нових елементів, учнів заохочують до формулювання великої кількості запитань.

Отже, креативність – це творчі здібності індивіда, здатність зумовлювати незвичні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації.

Принцип креативності у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів полягає у максимальній орієнтації на творче начало у навчальній діяльності, засвоєнні власного досвіду творчої діяльності. Йдеться не про просте “видумування” завдань за аналогією, а передусім мається на увазі формування в учнів здатності самостійно знаходити вирішення завдань, які не траплялись раніше, самостійне “відкриття” нами нових способів дій.

На нашу думку, поняття творчої особистості можна трактувати двома шляхами. Відповідно до першого, креативність або творча здібність у тому чи іншому змісті властива кожній людині. Вона також невід’ємна від людини

як здатність мислити, розмовляти, відчувати. Мало того, реалізація творчого потенціалу, незалежно від його масштабів, робить людину психічно повноцінною. Позбавити людину такої можливості – означає спричинити в неї невротичний стан.

Погляд на креативність як універсальну рису особистості людини, зокрема, майбутнього соціального педагога, завданням якого є активізація творчого потенціалу вихованців, передбачає визначення розуміння творчості. Творчість розглядаємо як процес створення чогось нового, процес незапрограмований, непередбачуваний і раптовий. До уваги не беруть цінність результату творчого акту і його новизну для великої групи людей, для суспільства або для людства. Головне, щоб результат був новим і значущим для “творця”. Самостійне, оригінальне вирішення задачі, котра вже має відповідь, буде творчим актом, який варто оцінювати як творчу особистість.

Згідно з другим трактуванням, не кожному особистість варто вважати творчою особистістю або творцем. Подібна позиція пов'язана з іншим розумінням природи творчості. Тут, крім незапрограмованого процесу створення нового, беруть до уваги цінність нового результату. Він повинен бути загальнозначущим, хоча його масштаб може бути різним. Важливою рисою творця є сильна і стійка потреба у творчості. Творча особистість не може жити без творчості, вона бачить у ній головну мету і основний зміст свого життя.

Багатьом людям, навіть творчо обдарованим, не вистачає творчої компетентності. Можна виділити три аспекти такої компетентності [6].

По-перше, наскільки людина готова до творчості в умовах багатовимірності та альтернативності сучасної культури.

По-друге, наскільки вона володіє специфічними “мовами” різних видів творчої діяльності, набором кодів, котрі дають змогу їй дешифрувати інформацію з різних галузей і перекласти на “мову” своєї творчості.

Третій аспект творчої компетентності – ступінь оволодіння особистісною системою “технічних” навичок та умінь, від якої залежить здатність здійснити задумані та “придумані” ідеї.

Саме креативна здатність ґрунтується на творчій фантазії, яка є синтезом уяви та емпатії (перевтілення).

Завданням педагога і є активізація цієї творчої фантазії, яка активізує креативність та розвиває вроджені творчі здібності.

Можемо зауважити, що з огляду на поставлену нами проблему завданням професійної підготовки майбутніх вихователів, учителів є активізація усіх їхніх креативних здібностей і вироблення мотивації до здійснення навчально-виховного процесу засобами творчості, тобто пошуку

креативних шляхів до розвитку власного творчого потенціалу та креативності вихованців.

1. *Абакумова Н. Н.* Анализ и экспертиза обучающих программ: к проблеме эффективности дистанционного образования // Открытое и дистанционное образование. 2002. № 2 (6).
2. *Литвиненко С.* Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи // Зб. наук. пр. Полтав. держ. пед. ун-ту імені В. Г. Короленка. Сер. Пед. науки. 2006. Вип. 3 (50). С. 215–219.
3. *Павлюк Р.* Критеріальна готовність майбутніх вихователів до використання казки при навчанні іноземної мови дошкільників // Наукові здобутки студентів і магістрантів – школі XXI століття: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Полтава, 14–15 берез. 2006 р. Полтава, 2006. С. 16–17.
4. Развитие образования в странах СНГ / Под ред. В. А. Мясникова. М., 2002. Вып. 2. Дистанционное образование.
5. *Сидорчук Т. А.* Система творческих заданий как средство креативности на начальном этапе становления личности: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. М., 1998.
6. *Stain B. S.* Memory and Creativity // Handbook of Creativity. Ed. of J.A. Glover and other. Plenum Press, N.Y. and London, 1988.

CREATIVITY AS AN INGREDIENT OF PROSPECTIVE SOCIAL PEDAGOGUES' PROFESSIONAL TRAINING

Liudmyla Dereviana

*V. Hnatyuk National Pedagogical University of Ternopil'
M. Kryvonos Str., 2, UA-46004 Ternopil', Ukraine*

The article analyses the problems of developing the personality creativity and becoming the specialist of social sphere, outlines the issues of developing creativity in the process of professional training at higher school.

Key words: creation, scientific creative work, intellect, creativity, creative personality, abilities.

**КРЕАТИВНОСТЬ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ****Людмила Деревяная**

*Тернопольский национальный педагогический университет
им. В. Гнатюка
ул. М.Кривоноса, 2, 46004 Тернополь, Украина*

Проанализована проблема развития креативности личности и профессиональное становление специалистов социальной сферы; вопросы развития креативности в процессе профессиональной подготовки личности в высшем учебном заведении.

Ключевые слова: творчество, научное творчество, интеллект, креативность, творческая личность, способности.

Стаття надійшла до редколегії 17.06.2008
Прийнята до друку 09.10.2008